

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 23,

Tilleggsspørsmål nr.

Emne: Bordsteike til kvar dags

Oppskr. av: Kåre Skarvedalen

(adresse): Lereld

Fylke: Buskerud

Herad: Stab

Bygdelag: Nordbygd

Gard: Skarvedalen

G.nr. 64 Br.nr. 3-4

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Bordsteike til kvar dags.

Da eg i vaar sende inn ei utgreining um matstikk og bordsteike, så har eg ikkje mykje meir aa seija um det, men eg skal likevel svare paa spørsmålmaati, um det er eit ell annan eg kann gje betre forklarining til, men ellst visar eg til den fyr innsendte utgreining.

Plikt som du gamle kallingstugurne var og er ennå, dei fleste, so er det ei stor stugu, der dei kokar aa lagar mat der et dei, og der soo dei. Ei stug i stugum og oftast for ell fleire, uppi i "fateje" ell hennsedal, som det kallast i andre stader. Det er oftast eit glas (vindranga) paa langveggen mot sud i østre enden og tvan mot aust. I den rone midtom glasit mot sud og glasit mot aust er stugubordit og inn til veggan er bænker. Glasit mot sud "högsetglasit" og bænken under det er högsetbænken. Denne rone kallast högsete (utaleis huggsete). I högsetbænken var husfarrens ell sjölvfolketts plass ved bordit.

3 andre endene av stugubyggraden var
oftast ein ell to, "klavar" (kammer)
Summe stader er det to stugar med klav-
er og gang innlom. Ier, Kjökbeere var
det ikkeje i dei gamle stugurne.

Sp. 1. Ja for det allermeiste.

Sp. 2. Ja

Sp. 3. Ja det er det vanleg. Hadde dei
mange arbeidsfolk f. d. handverks-
folk, et ofte dei og husfaren fyrst og
husmori og borna etterpå.

Sp. 4. Det er ingen skildrad, alle et ved
samma bordet og av samma maten.

Sp. 5. Som fyr sagt er det faae stader
det er kjökken her, men er det kjökken,
et alle der.

Sp. 6. Var det gjestar ell frammande et dei
gjersu i stugurn ell klavon.

Sp. 7. Ja oftast det. Husfaren sit vist helst
i høgsøten, kvinnefolkei sit i basken
ovanfot bordet og kararne frammanfor.

Sp. 8. Nei det har ikkeje høgt usn.

Sp. 9. Ja det er høgsøten, men det er no
ikkeje so noie med plassim no som fyr.

Sp. 10. Det veit eg ikkeje.

Sp. 11. Ja, du laut no sjölv sagt vaake hendar-
ne, naar du arbeida med orkeo so dei
var "moldub" ell "svart", men ikkeje fik
vanleg. Det er berre no i dei sidste
aari. det er komme i bruk, Mannfolkei
tok jamt av kura, naar dug sette
seg tilbordis, so lurgi og kugdar, Men
eg kugdar dei fyrste Samvare eg var med
i, saag eg, at naar dei sette seg tilbordis
tok dei av kura, medan dei las bordbør,

II.

men sette ^{den} paa alt medan dei et, og tok
 av alt, naar dei var ferdige, aa skulde
 laesa etter maten. Dette fylte eg var
 rart, for heime laut me jamt ha av oss
 kva medan me et. Dei sat jamt med
 kva paa inne, um det so var i selstake.
 Sp. 12. Iva tid, du tok til med kvar
 sin mjölkekopp og kalik er iteje so
 godt aa segja, det var iteje, liket paa
 alle stader, men varlig vart det kring
 1920 aari. Var det mange ved bordet lauk
 du ha graut i bron fat og mjölke i tvo
 koppar. I gammal tid kanda du oftast
 fat ell stealir av tre, men daa det i
 1890-1900 vart meir steintg aa faa
 kjøpt, vart det helst tiliket du brukte.
 Du tok daa ein grautebete i spon og
 grautefate aa duppa dem i mjölkekopp
 pen aa tok mjölke avod. No naar kvar
 har sin kalik og sin mjölkekopp, tek du
 graut og fatet med paa kalikken, aa et
 so mjölke avod. Naar du har kald
 graut, vermer du ofte sot mjölke aa
 slar med paa grauten. Itt annan
 "sponemat" so som sannaamat, grynnat
 og suppur et dei av sama kopp fyr i dei.
 Kaffe koppar har du vist hatt so lenge
 kaffen har vori ibrukt.
 Sp. 13. I gammal tid raakete det vist, at
 dei sette gryta paa bordet aa et av
 dem, (sjaa eit døme i min innførte
 utgreising um matstelt) men helst
 serverte dei varm mat i koppar ell fat.
 Var det "pansemat" (stiket fleisk, kjøf
 ell kløter)

8001

så sette dei oftast panna paa bordet med ei liten fjöl under, eller dei hadde "pannering", ein liten smiddet ring med tri småa føtar, Summe hadde panna med tri føter under. Var det frammande, som skulde ha mat, maatte det vara finare, sjölvagt, med "bolskar og bordkenivar og dute paa bordet.

Sp. 14. Dei brukte helst å leggja fleisk, fejet og sild paa eit stykke flabbbröd, som sikjara, det upp aa et so bröd eller protelk attaa. Flabbbrödbeten, et dei upp etter paa. Namni er ein "beti", fliskebete, grautbete, kakebete a. s. v. Nu segjer også ofte ein "maali", kakeumaali f. d.

Sp. 15. Ja, det brukast vanleg.

Sp. 16. Nei, det er stutt med det, men det fyrste eg hugsar, slo dei jamt kaffe paa skaali aa drakk av dem. No slar dei aldri fullt fullt koppen, men "slor attpaa" ein gang til.

Sp. 17. Det er itkje godt svar paa, men eg trur itkje gaffel kom i vanleg bruk her fyr i 1890 - 1900. Summe stader hadde dei den kantske gaffel i visse høve, fyr også, men mange stader var den itkje til vanleg bruk for lenge etter den tid.

Sp. 18. Bordkenivar, "gjerne" brukte dei nok her av og til, det fyrste eg hugsar men helst var det folkeniv isar til spekkemat, som det var ofte den tidi.

Sp. 19-20. Ja oftast hadde kvar sin "sporn" med merkeji paa. Spørerne var laga av tre eller horn. Dei vaska dei, naar det frengdist, men det vart sjeldan etter kvart gaaat.

(Sjå afgræisninga um matstelt)

4938

Sp. 21-22. Ja paa dei fleste Stader, men det er no berre dei sidste 10-20 aari det har vori ibrukt. Dei let daa oftast dukken liggja paa bordet heile Tidi, naar det er vokeduk, som dei kann vaske. Summe brukar noke enn berre maale bordplate til kvardags, men til selskap og um det er fremmande, so kan dei duke paa bordet. No kjøper dei borddukar, men i gamal tid, daa dei dyrka lin her, hadde dei fine lange dukkar av lin, som dei vov sjölve.

Dei bruketest berre i gjestebod og til høgtider f. d. j. o. s. Men har enn ein slike dukke, som er verke og vovene lengre fga. minn dagar, men bruket enn.

Sp. 23-25 Um dette har eg svara det bedste eg kann i den menneskelege utgreising um matstille, so eg visar til disse.

Sp. 26. Det er stor skilnad paa borri men dei fleste, et noke sjölve ved tre aars alderen, men dei lyt no kan kjæle til aa, forsyyer seg, og det vert nok helst mor det, ja og so far um kann har tid.

Sp. 27. I gamal tid var det noke vanleg, at dei lagg maten aa borri, men det vart vist heilt slutt med det ikring 1900, kannstje noke fga. paa summe stader.

Sp. 28-31. Dette har skrivt utforleg um i utgreisingi um matstille og bordstille. I vatedelsstidene i 50-60 aari var det vist vanleg med bordbry, baadn fga. og etter maten, men etter hugoer vart det meir slutt med høgtidnad

8001

6
- ved bordet av dei vakste, men alle fol-
da, herderne aa les sigte, endaa, det
vart vel ofte so ymsk med lesingi.
Daa me var born, i 70-80 aari, lærde me
bordborin aa las dei ofte leogt, naars
far bad oss um det. No er, det noke
lunge sidan slutt med den steikeren.
Dei gaar tilbords, som til eit annan
arbeid. Eit undatak er jole- og ny-
aars-efter, daa les dei vakkleg eller sta-
ken aa syng karstejn eit salmevers.

Sp. 32. Ja det var og er god bordsteike
at dei sit ^{stopp} bordet til alle er ferdige.

Sp. 33. Ja, som oftast segjer dei taleke
for maten, naars dei staar upp fra
bordet. Borsni talekar gjerne far og
mor i handi, isar i jolin. Var det fram-
mande, som feleke mat, taleke, dei
husens folke, jamvel i silsteap, og
og gjestebod laut alle taleke husens
folke for maten i handi. Det vart meik
slutt aa taleke i handi ikring 1900 og
utover. No talekar dei nesten aldri
i handi um dei fer mat kvas, aa dei.
Dei segjer berre "taleke for maten"
ell. "taleke for mat og kaffi." Men
borsni lyf taleke i handi.

Sp. 34. For vidt eg veit, sa dei ikkje noko
sers. Dei ketsa berre som vanleg.

Sp. 35. Nei ikkje fyr i tidi. Skulde ein
frammad ha mat, so laga dei til sers
aak korom. No er, det aserarbeids, for
no er det jamnast baade tilhaga og
servert betre og finare aak alle til kvar-
dags og so.

IIII.

Sp. 36-37. Ja, isar, um, det var eit tejent
 menneske, men ogso andre. Var det
 utjeende langveisfarande aa dei vilde
 faa tejoft seg mat, fekte dei ofrast
 det og nokeom betaling fok dei sjeldane.
 Kom det ein tilfeldig gjest, so var
 det varslig at kar, skulde ha krakets-
 ring. Dei stelte daa helst til i klava
 mat honom. Slike er det so og slike
 har det vist vori jamt her.

Sp. 38. Ja, det er nok varslig det, naar
 den som tejem er soke langt borte.
 Det var so itejen jamt, at grannar og
 stikke, som gaar um tevarander dag,
 stott skult ha soke um dei gjete isar-
 um. Kaffe tejem set dei fra so om
 artell dei sjolar, ell isar aarman skult
 ha kaffe. I gamle dagar medam dei
 laga brennvin sjolar, aa ja suseri
 ogso, brukte dei ofte aa gje den som
 kom inn so tilfeldig, ein dram ell to
 ell ein oldrakke. Eit par glas heime-
 laga ol er nok so ogso den einaste
 serveren ved ein tilfeldig visit av nær-
 buande folk.

Sp. 39. Skulde ein framman ha krakets-
 ring, laga dei helst til i klava mat
 honom. Ofte er daa husfarer og kar-
 stje husmori ogso ^{med} Det har vorte
 meir stikke i den sidste tid.

Sp. 40. Ja i gamle tid, var nok stikken at
 ein framand, som vart krakets skul-
 de "La seg so", "La seg beda", som me sa.
 Fyrst laut dei beda den framande

3301

8
baade ei og tvo gonger, annvæntja sig
burt til bordet, aa stundom, lauk
du þu du i armen aa lida du burbaab.
So maatte du baade ei og flure gonger
beda, du forsagu sig, mess so lauk
den framvænde, som fekk f. d. kaffe
og kaffemat, fann firt aab, "væra
þu man", som det kallast. Var det ein
sönn et mykje, so for fram stugt aab.
Sp. 41. Naar gjesten ell gestarne fekk þak-
fering i þava, ell i eit anna rum aa
sekkj nokon, av husens folke var med
ved bordet, gaar oftast husfaren ell
husmori inn aa þakkar ved gjestern,
i allfall maatte inn aa "slata akþraa"
kaffe aa beda du eba.

Det er no mykje annarhids, at ikkje
folke lar seg beda, men gaar inn ell
til bordet, naar, du segger, "versogod"
uban nokon nörra ell beding. Som
fyr sagt var det ein slutt fram hand-
takering og at du ikkje lit seg beda
so mykje, alb i 1890 - 1900 og utover.
Det var no helst den yngre slætt, som
tok til med det. Den gamle slætt
paa den gamle stikkern. No du si-
ste 20-30 aarn er det umlag slutt
med aa la seg beda, so mykje anki
du vert bedan inn ell felbords, Du
segger berre ja, fast aa gaar.

Det vilde nok vara mykje aa for-
telja um takering og framfrænd
i gamle tidi, men det vilde vel helst
verba eit emne for seg sjölv.

4938